

Poročilo slovenskega nacionalnega odbora za geoznanosti in geoparke (IGGP) za leto 2023

Matevž NOVAK^{1,2}

¹Geološki zavod Slovenije, Dimičeva ul.14, SI-1000 Ljubljana, Slovenija; e-mail: matevz.novak@geo-zs.si

²Slovenski nacionalni odbor za geoznanosti in geoparke

Mednarodni program za geoznanost in geoparke (*International Geoscience and Geoparks Programme* – IGGP) od leta 2015 združuje dva, preločena programa. To sta Mednarodni geoznanstveni program (*International Geoscience Programme* – IGCP) in program Unescovih Globalnih geoparkov (*Unesco Global Geoparks* – UGGP). Prvi je bil ustanovljen že leta 1972 v sodelovanju Unesca in Mednarodne zveze geoloških znanosti (*International Union of Geological Sciences* – IUGS). Ustanovljen je bil z imenom *International Geological Correlation Programme* (Mednarodni geološki korelacijski program) in je bil zelo usmerjen v mednarodne stratigrafske korelacije. Vanj so bili močno vpeti tudi slovenski raziskovalci. Leta 2005 je bil IGCP program prestrukturiran in preimenovan v *International Geoscience Programme*, kratika pa je ostala. Od leta 2013 ima IGCP podnaslov »Geoznanost v službi družbe« in je usmerjen v spodbujanje trajnostne rabe naravnih virov, energetskega prehoda, zmanjševanja tveganj geoloških nevarnosti ter ohranjanja geopestroosti in geološke dediščine. Program danes povezuje več kot 10.000 geoznanstvenikov iz več kot 150 držav, ki z ekspertizami in mreženjem postavljajo temelje prihodnosti našega planeta. Program se izvaja skozi IGCP projekte, razdeljene v pet glavnih tematskih sklopov: Zemljini viri, Globalne spremembe in evolucija življenja, Geološko pogojene nevarnosti, Hidrogeologija in Geodinamika.

V Sloveniji je bil leta 1992 ustanovljen Slovenski nacionalni odbor IGCP, ki se je leta 2015 preimenoval v Nacionalni odbor IGGP. Deluje kot strokovno in posvetovalno telo Slovenske nacionalne komisije za Unesco (SNKU).

Na redni letni seji Nacionalnega odbora IGGP, 18. 12. 2023, so bili za člane v novem štiriletnem mandatu imenovani predstavniki institucij in posamezniki:

- dr. Matevž Novak, Geološki zavod Slovenije (GeoZS), predsednik NO
- doc. dr. Luka Gale, UL, Naravoslovno tehniška fakulteta, Oddelek za geologijo in GeoZS, tajnik NO
- dr. Mirka Trajanova, upokojena sodelavka GeoZS
- dr. Miloš Bavec, GeoZS

- mag. Suzana Fajmut Štrucl, Geopark Karavanke
- doc. dr. Špela Goričan, Paleontološki inštitut Ivana Rakovca, ZRC SAZU
- dr. Mateja Gosar, GeoZS
- Marjutka Hafner, Urad za UNESCO
- izr. prof. dr. Martin Knez, Inštitut za raziskovanje krasa, ZRC SAZU
- doc. dr. Tea Kolar-Jurkovšek, GeoZS
- pridr. prof. dr. Marko Komac, samostojni podjetnik
- Bojan Režun, Geopark Idrija
- Martina Stupar, Zavod RS za varstvo narave (ZRSVN)
- dr. Katica Drobne, upokojena sodelavka Paleontološkega inštituta Ivana Rakovca, ZRC SAZU, častna članica
- zaslužni prof. dr. Simon Pirc, upokojeni sodelavec UL, NTF, Oddelek za geologijo, častni član
- izr. prof. dr. Nastja Rogan Šmuc, UL, NTF, Oddelek za geologijo
- doc. dr. Petra Žvab Rožič, UL, NTF, Oddelek za geologijo
- doc. dr. Aleš Šoster, UL, NTF, Oddelek za geologijo

V letu 2023 je Nacionalni odbor IGGP koordiniral aktivnosti, ki so vključevale sodelovanje v IGCP projektih in dveh delovnih skupinah IUGS ter izvajanje programov dveh UNESCO Globalnih geoparkov, Idrija in Karavanke/Karawanken in Mednarodnega dneva geopestroosti.

Glavnino projektov je obsegal sklop IGCP s podarkom na prioritetah Unesca. Težišče dela je bilo na terenskih raziskavah, laboratorijski analitiki, mreženju in pripravi ter objavi rezultatov v domačih in tujih mednarodno priznanih znanstvenih revijah. Raziskovalci so težili k čim večji vpetosti v mednarodno sodelovanje, popularizacijo geoznanosti, prenos znanja na mlade ter širšo zainteresirano javnost in prenos dobrih praks med geoparki na mednarodnem nivoju. Povezovanje je potekalo preko spletnih in javnih medijev ter mednarodnih srečanj.

Poleg temeljnih znanj prinašajo raziskovalni projekti neposredno uporabno vrednost na področju vodnih virov, geotermalne energije, varstva okolja in naravne dediščine ter geološko pogojenih

Preglednica 1. Pregled projektov IGGP in nosilcev posameznih nalog v letu 2023.

Zap. št	Projekti	Nosilci projektov, inštitucije
1.	IUGS/IAGC: Global Geochemical Baselines	M. Gosar, GeoZS
2.	IUGS/IFG: Initiative on Forensic Geology	M. Gaberšek, GeoZS
3.	IGCP 692: Geoheritage for Geohazard Resilience	K. Ivančič, GeoZS
4.	IGCP 685: Geology for Sustainable Development	E. Mencin Gale, GeoZS
5.	IGCP 636: Geothermal resources for energy transition: direct uses and clean and renewable base-load power	N. Rman, GeoZS
6.	IGCP 684: The Water-Energy-Food and Ground-water Sustainability Nexus	M. Janža, GeoZS
7.	IGCP 710: Western Tethys meets Eastern Tethys – geodynamical, paleoceanographical and paleobiogeographical events	K. Drobne, ZRC SAZU, L. Gale, NTF, P. Miklavc, NTF
8.	IGCP 652: Reading geologic time in Paleozoic sedimentary rocks: the need for an integrated stratigraphy	M. Dolenc, NTF
9.	IGCP 683: Pre-Atlantic geological connections among northwest Africa, Iberia and eastern North America: Implications for continental configurations and economic resources	A. Šoster, NTF
10.	IGCP 737: SMART geology for better community	P. Žvab Rožič, NTF
11.	Geopark Idrija	B. Režun, Zavod za turizem Idrija
12.	Geopark Karavanke, Slovenija-Avstrija	S. Fajmut Štrucl, Podzemlje Pece
13.	Obleževanje Mednarodnega dneva geopestrosti	M. Stupar, ZRSVN

nevarnosti. Slovenski raziskovalci so v letu 2023 sodelovali v osmih IGCP projektih. Nadaljevale so se aktivnosti v dveh delovnih skupinah IUGS in dveh UNESCO Globalnih geoparkih. Projekti in nosilci nalog so prikazani v Preglednici 1.

V delovnih skupinah IUGS/IACG in IUGS/IFG slovenski raziskovalci sodelujejo pri ugotavljanju naravnega geokemičnega ozadja in razločevanju med geološkimi materiali naravnega in antropogenega izvora.

Projekti IGCP 652, 683 in 710 so temeljne narave. Na podlagi izsledkov terenskih raziskav in laboratorijskih analiz se v teh projektih usklajuje stratigrafsko zaporednje kamnin, preko katerega se ugotavljajo razmere in dogajanja v okolju in njegove spremembe v geološki zgodovini. Nadgradnja geoloških modelov z novimi ugotovitvami je nujna za ugotavljanje geološkega razvoja posameznih območij, korelacije s sosednjimi območji, usmerjanje nadaljnjih raziskav, predvsem pa za načrtovanje rabe prostora.

Projekti IGCP 636, 684 in 685 so aplikativne narave. Obravnavajo vire geotermalne energije za prehod na pridobivanje energije iz obnovljivih virov, vodne vire za zagotavljanje pitne vode in vode za potrebe kmetijstva ter proučevanje sedimentov in sedimentacijskih procesov v obdobju kvartarja, ki so pomembni z družbeno-ekonomskega vidika, saj dajejo smernice za umeščanje infrastrukture v prostor, potresno varnost ter pridobivanje novih virov pitne vode.

Projekta IGCP 692 in 737, ter aktivnosti obeh Unescovih Globalnih geoparkov, Idrije in Karavank/Karawanken, združujejo interdisciplinarna znanja na osnovi geoznanosti. Njihov cilj je krepitev znanja o vseh vidikih geološke dediščine s širjenjem lastnih izkušenj z vzpostavljanjem in upravljanjem območij Unescove svetovne dediščine, geoparkov in drugih zavarovanih območij geološke dediščine. Oba geoparka sta uspešno opravljala vlogo informiranja, izobraževanja in ozaveščanja šolajoče se mladine in zainteresirane javnosti. S ciljem nadaljevanja aktivnosti za vzpostavitev upravljaljskega načrta in trajnostnega razvoja čezmejnega geoparka Kras-Carso je bil v sodelovanju z italijanskimi partnerji prijavljen projekt INTERREG IT-SI KRAS-CARSO II – Skupno upravljanje in trajnostni razvoj območja Matičnega Krasa. Oddaja aplikacije za članstvo v Unescovi mreži Globalnih geoparkov se je žal zamaknila za eno leto in je načrtovana v letu 2024.

Za obeležitev 2. Mednarodnega dneva geopestrosti v letu 2023 je bilo s koordinacijo Zavoda RS za varstvo narave in Nacionalnega odbora IGGP izvedenih več promocijskih aktivnosti in predavanj z namenom širjenja novice o Mednarodnem dnevu geopestrosti s poudarkom pomena tega dneva. Osrednji dogodek obeležitve je bil 6. oktobra v prostorih Glasbene šole Litija - Šmartno z okroglo mizo »Raba minaralnih surovin in njihov pomen za geopestrost« ter obiskom Rudnika Sitarjevec.